

5

Legiony Polskie we Włoszech

NA CO BĘDĘ ZWRACAĆ UWAGĘ:

- kiedy powstały Legiony Polskie we Włoszech,
- jakie były losy polskich legionistów,
- kto i kiedy stworzył polski hymn państwowy.

■ Polacy po utracie niepodległości

Po trzecim rozbiórze Polski w 1795 roku Austria, Prusy i Rosja postanowiły, że nigdy nie dopuszczą do odbudowy naszego państwa. Na zagrabionych ziemiach zaborcy wprowadzali swoje prawa i urzędy. Mieszkańcy dawnej Rzeczypospolitej stali się poddanymi wrogich mocarstw i musieli złożyć przysięgę wierności obcym dla nich władcom. Polacy płacili podatki na rzecz państw zaborczych i byli powoływani do ich armii.

Wielu obywateli byłej Rzeczypospolitej nie pogodziło się z utratą niepodległości i postanowiło wyemigrować z kraju, najczęściej do **Francji**. Emigranci przebywający w Paryżu zaproponowali rewolucyjnym władzom Republiki Francuskiej, aby utworzyć polskie oddziały wojskowe walczące u boku jej armii. Liczyli na to, że Francja, która toczyła wojnę z państwami zaborczymi, pomoże odbudować państwo polskie.

■ Utworzenie Legionów Polskich we Włoszech

W **1797 roku** rząd francuski zgodził się na utworzenie **Legionów Polskich**. Ich dowódcą został generał **Jan Henryk Dąbrowski**. Legiony zaczęto formować w Republice Lombardzkiej w północnych Włoszech, gdzie wojska francuskie pod wodzą generała Napoleona Bonapartego walczyły przeciw Austriakom.

W krótkim czasie do Legionów zgłosiło się około siedmiu tysięcy ochotników. Byli to emigranci oraz Polacy wcieleni do armii austriackiej, którzy dostali się do niewoli lub sami przeszli na stronę Francji. Wiązali oni duże nadzieje z powstaniem Legionów. Liczyli, że oddziały pod wodzą generała Dąbrowskiego zapoczątkują zwycięską walkę o wolną Polskę.

Jan Henryk Dąbrowski (*1755 †1818) był jednym z najwybitniejszych polskich dowódców. Brał udział między innymi w powstaniu kościuszkowskim – wstąpił się podczas obrony Warszawy i walk na terenie Wielkopolski.

Odezwa legionowa

W 1797 roku generał Jan Henryk Dąbrowski wydał odezwę, w której nawoływał Polaków do wstępowania w szeregi Legionów.

Do współobywateli! [...] Polacy, nadzieja powstaje [...], Francja zwycięża, ona się bije za sprawę narodów, starajmy się osłabić jej nieprzyjaciół. Francja pozwala [użycza] nam schronienia, czekając lepszych losów dla kraju naszego, idźmy pod jej chorągwie, te są oznaką honoru i zwycięstwa [...]. Legiony Polskie formują się we Włoszech [...]; przybywajcie, koledzy, rzucajcie broń, którą was nosić przymuszono; bijmy się za sprawę wspólną wszystkich narodów, za wolność, pod walecznym Bonaparte [...]. Triumfy Rzeczypospolitej Francuskiej są naszą jedyną nadzieją; za jej pomocą i jej aliantów [sojuszników] może zobaczymy jeszcze domy nasze, któreśmy z rozrzewnieniem [z żalem] porzucili.

Sztandar Legionów Polskich należący do jednego z oddziałów artylerii przedstawiał dwie skrzyżowane lufy armatnie i koguta – jeden z symboli Francji.

PRACA Z TEKSTEM ŹRÓDŁOWYM

1. Odpowiedz, w jakim celu generał Dąbrowski zwrócił się do rodaków.
2. Wyjaśnij, dlaczego Legiony Polskie powstały u boku Francji.

Źródło: *Wiek XIX w źródłach*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 2002, s. 22–23.

■ Legiony szkołą patriotyzmu i demokracji

Legioniści mieli umundurowanie zbliżone do tego, które noszono w dawnej Rzeczypospolitej. Na znak przywiązania do idei rewolucji francuskiej przypinali do czapek trójkolorową kokardę. W Legionach używano również polskich stopni wojskowych. Szeregowi żołnierze, najczęściej pochodzenia chłopskiego, uczyli się nie tylko obsługi broni i taktyki, lecz także czytania, pisania i historii Polski. Generał Dąbrowski chciał, aby legioniści znali i popierali cele toczzonej wojny. Obowiązek dokształcania spoczywał także na wywodzących się ze szlachty oficerach i podoficerach. Stanowiska dowódcze były obsadzane w wyborach przeprowadzanych w gronie kadry oficerskiej.

W Legionach Polskich **szanowano godność wszystkich żołnierzy**. Dlatego zniesiono karę chłosty, powszechnie stosowaną w innych armiach. O winie orzekał sąd wojskowy. Za odwagę żołnierze byli nagradzani awansem na wyższe stopnie i stanowiska. Możliwość otrzymania stopnia oficerskiego mieli także legioniści spoza stanu szlacheckiego.

Żołnierze piechoty Legionów Polskich we Włoszech byli uzbrojeni w karabiny z bagnetami.

■ *Pieśń Legionów Polskich we Włoszech*

Do Legionów Polskich we Włoszech dołączył także wybitny polityk i pisarz **Józef Wybicki**. Pod wrażeniem atmosfery panującej w oddziałach napisał on w 1797 roku tekst *Pieśni Legionów Polskich we Włoszech*. W krótkim czasie pieśń, nazywana **Mazurkiem Dąbrowskiego**, stała się znana nie tylko w gronie legionistów, lecz także wśród rodaków mieszkających pod zaborami. Od tej pory towarzyszyła kilku pokoleniom Polaków walczących o wolną ojczyznę. Po 130 latach od powstania utworu, gdy istniała już niepodległa Polska, *Mazurek Dąbrowskiego* został oficjalnym hymnem państwowym.

Melodia polskiego hymnu jest oparta na motywie mazurka, popularnego tańca ludowego. Jej autor pozostaje nieznanym.

? W którym roku powstała *Pieśń Legionów Polskich we Włoszech*?

Józef Wybicki (*1747 †1822) był przyjacielem i współpracownikiem Jana Henryka Dąbrowskiego. W przedrozbiorowej Polsce Wybicki uczestniczył między innymi w obradach sejmiku i pracach Komisji Edukacji Narodowej. Późniejszy autor słów polskiego hymnu brał także udział w powstaniu kościuszkowskim.

■ Walki Legionów Polskich

W latach 1797–1801 polscy legionści walczyli u boku armii francuskiej na terenie Włoch. W starciach zginęło wielu polskich żołnierzy, a liczba legionistów spadła do zaledwie 800. Generał Dąbrowski przeprowadził wówczas nowy nabór ochotników. W 1801 roku Napoleon zawarł pokój z państwami zaborczymi. Postanowienia traktatu nie obejmowały jednak kwestii Polski. W szeregi legionistów wkradły się wątpliwość i rezygnacja. Część polskich oddziałów, niepotrzebnych już Francji, została skierowana na karaibską wyspę **San Domingo** w celu stłumienia antyfrancuskiego powstania. Po latach do Europy wróciło zaledwie kilkuset legionistów.

Choć Legionom nie udało się wywalczyć dla Polski niepodległości, miały one duże znaczenie dla naszego kraju. Ci, którym udało się wrócić do ojczyzny, służyli potem jako doświadczeni oficerowie w dalszych próbach odzyskania wolności. Legiony były także szkołą demokracji i patriotyzmu, gdzie żołnierzom wpajano ideały wolności i równości ludzi. Dla następnych pokoleń Legiony Polskie stały się wzorem poświęcenia sprawie narodowej.

San Domingo – wyspa na Oceanie Atlantyckim, u wybrzeży Ameryki. Znana w historii pod nazwami Hispaniola, Santo Domingo, obecnie Haiti.

Potomkowie Polaków na Haiti

Wyspa San Domingo obecnie nosi nazwę Haiti. Leżą na niej dwa państwa: Haiti i Dominikana. Po wywalczeniu przez Haitańczyków niepodległości na początku XIX wieku niektórzy pozostający tu Polacy otrzymali obywatelstwo i założyli rodziny. W kilku trudno dostępnych górskich wioskach do dziś mieszkają potomkowie polskich legionistów. Choć nie mówią oni w języku polskim, nazywają siebie Polakami i są dumni ze swojego pochodzenia. W ich domach zachowało się kilka polskich zwyczajów, takich jak taniec polka czy kult Matki Boskiej Częstochowskiej. Dawne polskie nazwiska, zbyt trudne do wymówienia dla miejscowej ludności, zostały skrócone. Stąd wzięło się popularne tu nazwisko Poto, pochodzące od „Potocki”, oraz Belno – skrót polskiego „Belnowski”.

Bitwa na San Domingo to obraz Jana Suchodolskiego z 1845 roku. Polacy ginęli nie tylko z rąk wroga, lecz także, nieprzyzwyczajeni do warunków panujących w tropikach, z powodu różnych chorób.

? Co współcześnie łączy potomków legionistów z Polską?

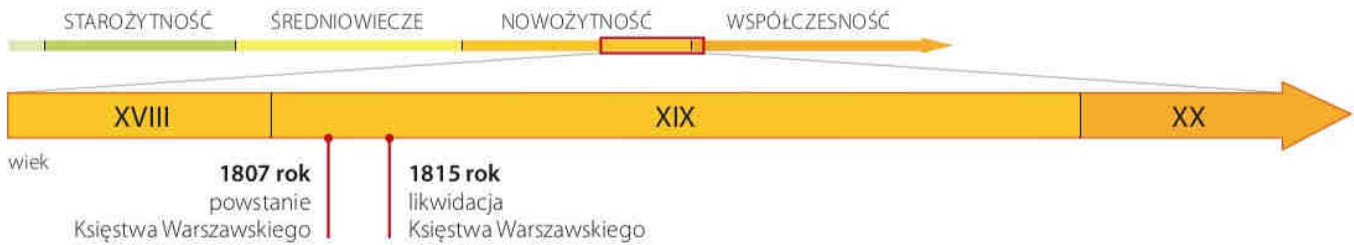
PODSUMOWANIE TEMATU

TO JUŻ WIEM

1. W 1797 roku utworzono Legiony Polskie we Włoszech pod wodzą generała Jana Henryka Dąbrowskiego. Oddziały te walczyły u boku armii francuskiej przeciw Austrii i Rosji.
3. Józef Wybicki, jeden z oficerów Legionów, napisał w 1797 roku tekst *Pieśni Legionów Polskich we Włoszech*. Szybko zdobyła ona dużą popularność wśród legionistów, a także Polaków żyjących pod zaborami. W XX wieku utwór ten, zwany *Mazurkiem Dąbrowskiego*, stał się polskim hymnem narodowym.
2. W latach 1797–1801 żołnierze Legionów Polskich stoczyli szereg bitew i potyczek na terenie Włoch. Po zawarciu przez Francję pokoju z Austrią i Rosją część legionistów została skierowana na wyspę San Domingo do stłumienia antyfrancuskiego powstania.

SPRAWDŹ SIĘ

1. Wyjaśnij, dlaczego Legiony Polskie walczyły u boku armii francuskiej.
2. Określ, kto i kiedy stworzył tekst *Pieśni Legionów Polskich we Włoszech*.
3. Powiedz, dlaczego współcześnie wśród Haitańczyków są osoby polskiego pochodzenia.
- ★ 4. Zgromadź informacje na temat istniejącej w XX wieku formacji wojskowej zwanej Legionami Polskimi. Wyjaśnij, kiedy powstały te oddziały i kto stał na ich czele.
5. **Miniprojekt**
W kilkuosobowych zespołach porównajcie oryginalne słowa *Pieśni Legionów Polskich we Włoszech* ze współczesnym tekstem *Mazurka Dąbrowskiego*. Wypiszcie jak najwięcej różnic między obydwiema wersjami hymnu. Sprawdźcie, która z nich jest dłuższa.

6

Księstwo Warszawskie

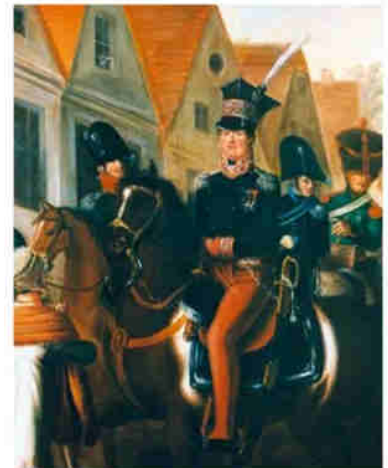
NA CO BĘDĘ ZWRACAĆ UWAGĘ:

- kto i kiedy utworzył Księstwo Warszawskie,
- jaki był ustrój Księstwa Warszawskiego,
- jak Polacy zasłużyli się w wojnach prowadzonych przez Napoleona.

■ Utworzenie Księstwa Warszawskiego

Zwycięstwa Napoleona nad Austrią, Prusami i Rosją w latach 1805–1807 rozbudziły nadzieję Polaków na odzyskanie niepodległości. Gdy w 1806 roku armia francuska pokonała Prusy i wkroczyła do ich stolicy – Berlina – Polacy wywołali **powstanie w Wielkopolsce**. Zakończyło się ono pełnym sukcesem. Polacy rozbili oddziały pruskie, a w miejsce władz zaborcy powołali własne.

W **1807 roku** Napoleon zawarł z Rosją i Prusami **pokój w Tylży**. Jednym z jego postanowień było **utworzenie Księstwa Warszawskiego**. To niewielkie polskie państwo obejmowało ziemie, które Rzeczpospolita utraciła na rzecz Prus w drugim i trzecim rozbiore, czyli Wielkopolskę, część Mazowsza i Suwalszczyznę. Gdańsk został ogłoszony wolnym miastem – małym, niezależnym państwem. W rzeczywistości pozostawał jednak pod kontrolą Francji. Utworzenie Księstwa Warszawskiego dawało Polakom namiastkę wolności. Wielu rodaków było jednak niezadowolonych, ponieważ liczyło na odrodzenie Polski w granicach sprzed rozbiorów. Ci, którzy wierzyli w Napoleona, uznali natomiast założenie księstwa za pierwszy etap odrodzenia dawnej Rzeczypospolitej.

Wjazd Jana Henryka Dąbrowskiego do Poznania w listopadzie 1806 roku wywołał wśród mieszkańców miasta wielki entuzjazm i przerodził się w manifestację patriotyczną. Scenę tę uwiecznił jeszcze w tym samym roku malarz Jan Gładysz.

Spotkanie Napoleona 1 z carem Aleksandrem I 2 w Tylży zostało przedstawione na obrazie z początku XIX wieku. Władcy prowadzili rozmowy na tratwie zacumowanej na rzece Niemen, która stanowiła granicę między podbitymi przez Francję Prusami a Rosją.

Zagadka śmierci Napoleona

5 maja 1821 roku na odludnej wyspie położonej na Oceanie Atlantyckim zmarł były cesarz Francuzów – Napoleon Bonaparte. Jako jeden z najwybitniejszych wodzów i polityków w dziejach świata miał za życia wielu przeciwników. Z tego powodu część historyków do dziś zastanawia się, czy francuski władca umarł z przyczyn naturalnych, czy może został zamordowany.

Od żołnierza do cesarza Francuzów

W 1786 roku Napoleon Bonaparte ukończył szkołę wojskową jako podporucznik i rozpoczął służbę w artylerii. Ponieważ pod koniec XVIII wieku Francja prowadziła liczne wojny, młody oficer już na początku kariery miał okazję do wykazania się talentem dowódczym. Napoleon odznaczał się wielką pracowitością i uporem w dążeniu do celu. Dzięki zwycięstwom na polach bitew zdobył ogromną sympatię Francuzów. W 1804 roku koronował się na cesarza.

Chwała i upadek

Pod rządami Bonapartego Francja toczyła wiele wojen z innymi państwami europejskimi. Napoleońskie wojska wygrywały większość bitew, ponieważ cesarz umiejętnie wykorzystywał ukształtowanie terenu i potrafił zaskoczyć przeciwnika. Jednym z jego największych sukcesów było zwycięstwo w bitwie pod Austerlitz [czytaj: ałsterlic] w 1805 roku, w której pokonał wojska austriackie i rosyjskie. W wyniku kolejnych wygranych wojen Napoleon podporządkował sobie wiele europejskich krajów. Przełomowym wydarzeniem stała się wojna z Rosją, rozpoczęta w 1812 roku. Atak na to potężne państwo okazał się błędem – Francuzi ponieśli klęskę w Rosji. W następnym roku przegrali wielką bitwę pod Lipskiem z wojskami Austrii, Rosji i Prus. W rezultacie Bonaparte musiał się poddać i ustąpić z tronu. Został wówczas zesłany

na wyspę Elbę, położoną na Morzu Śródziemnym. Po pewnym czasie wrócił jednak do Francji. Próbował ponownie przejąć władzę, lecz podejmowane przez niego działania zakończyły się niepowodzeniem. Przeciwno byłemu cesarzowi wystąpiły Anglia i Prusy. W 1815 roku armie tych państw rozbiły Francuzów pod Waterloo [czytaj: waterloo], co oznaczało koniec kariery wojskowej i politycznej Napoleona.

Napoleon został ukazany między innymi na obrazie Jacques'a-Louisa Davida z 1801 roku.

